

COVAȘA – REPERE MONOGRAFICE

Dumitru TOMONI

Abstract: Located in the east of Timiș, about 10 km from the town of Făget, Coșava was documented on the August 1405. Being located on the border between Banat and Ardeal, Coșava was also the place of important political events: the uprising of 1784, led by Horea, Cloșca and Crișan, the Romanian Revolution of 1848–1849, the exile of Alexandru Ioan Cuza, the Great Union of 1918, The First World War, and the Second World War etc.

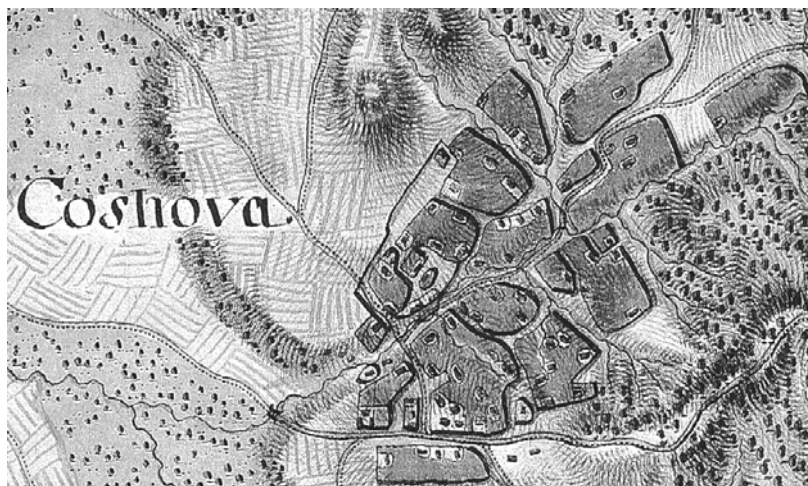
According to the documents, the first priest was in 1763 and the first teacher in 1791. Also in Coșava, over the time, both in the religious life and teaching, generations of priests and teachers have served, planting faith, light and culture in therefore, even a simple sequence of names is a well-deserved gesture of appreciation and gratitude.

Keywords: Coșava, Timiș, Banat, church, parish, confessional school.

I. Coșava – scurt istoric

Așezată la adăpostul dealurilor împădurite, Coșava a fost locuită încă din paleoliticul superior, lucru confirmat de cercetările arheologice efectuate în anii 1961–1964, ce au scos la iveală trei straturi de cultură¹.

Situată în estul județului Timiș, la circa 10 km de orașul Făget, de-a lungul drumului național DN 68A, Lugoj-Deva, localitatea Coșava a avut în trecut un important rol economic, administrativ și politic pentru că era ultima localitate mai mare din Banat, înainte de a se trece în Transilvania pe la Coșevița. La Coșava se schimbau caii poștaşului și eventual călătorii, poșta mare

(cea adevărată, cu camere de dormit și cu un fel de restaurant) fiind în Făget. Acest rol a atras după sine impunerea Coșavei centru al unui cerc administrativ (notariat) ș.a.

¹ Mogoșanu 1966, p. 341.

Toponimul provine din *Coșova*, numele vântului care bate în zonă². De-a lungul anilor localitatea a fost consemnată în diferite forme: 1405 Koșoa, 1548 Korșova, 1597, Kosova, 1612 prediu Kozova, 1617 Kosonan, 1690–1700 Kosiava, 1808 Kossva, 1851 Kossova, 1913 Kossó³.

Prima atestare documentară datează din 26 august 1405. În anul 1548 apare ca și stăpân al acestor locuri nobilul Ioan Bosvary care dăruiește toate proprietățile sale din zona Făgetului, fiicei sale. Printre satele respective se numără și *Kossowa* (Coșava). Între 1554 și 1579 Coșava este menționată ca făcând parte din nahiya Margina.⁴ În 1597 era donată de principele Sigismund Báthory lui Șefan Török. Atunci se numea Kosava și aparținea comitatului Hunedoara⁵.

În anul 1554 Coșava avea 23 de case, în 1569, 16 case, în 1579, 18 case⁶, în 1717, 30 case și în 1776, 94 de case⁷. În anul 1880 avea 132 case și 645 locuitori, din care 612 ortodocși⁸; în 1900 avea 122 case și 579 locuitori, din care 550 ortodocși⁹; în 1910 avea 159 case și 704 locuitori, din care 677 ortodocși¹⁰; în 1930 avea 655 locuitori, din care 639 ortodocși¹¹; în 2002 avea 451 locuitori, din care 393 ortodocși¹²; în 2011 avea 396 locuitori, din care 335 ortodocși¹³.

Din punct de vedere administrativ, în secolele XV-XVI făcea parte din districtul Margina, la sfârșitul secolului al XVII-lea din districtul Făgetului¹⁴, după instaurarea stăpânirii habsburgice în Banat aparținea districtului Lugoj și cercului administrativ Făget¹⁵, în 1779 făcea parte din comitatul Caraș, plasa Căpâlnaș¹⁶, iar după 1881 din comitatul Caraș-Severin, plasa Făget. De la 1919 face parte din județul Caraș-Severin, plasa Făget, notariatul cercual Coșava unde erau arondate comunele: Coșava, Coșevița, Margina, Coșteiul de Sus, Homojdia, Nemeșești și Zorani¹⁷. Prin Legea pentru unificarea administrativă din 14 iulie 1925, pusă în aplicare în anul următor, Coșava făcea parte din județul Severin, plasa Margina (1926–1929), apoi plasa Făget (1929–1939), din nou plasa

Margina (1939–1950), iar din 1950 devine sat al comunei Curtea, situație care se menține și astăzi¹⁸.

Fiind așezată la granița dintre Banat și Ardeal, Coșava a fost și locul unor importante evenimente politice: răscoala de la 1784, condusă de Horea, Cloșca și Crișan¹⁹, Revoluția română de

² Crețan, Frățilă 2007, p. 161.

³ Suciu 1968, p. 169; Hațegan, 2013, p.113.

⁴ Pál 1996, p. 179.

⁵ Pesty 1884, p. 287.

⁶ Pál 1996, p. 179.

⁷ Suciu, Constantinescu 1980, p. 378.

⁸ Recensământul din 1880, 1997, p. 336.

⁹ Recensământul din 1900, 1999, p. 578–579.

¹⁰ Recensământul din 1910, 1999, p. 560–561.

¹¹ Recensământul din 1930, p. 582–583.

¹² APC-C nepaginat.

¹³ APC-C nepaginat.

¹⁴ Binder 1970, p. 66.

¹⁵ Ehrler 1982, p.141.

¹⁶ Vertan 2013 p. 366

¹⁷ Martinovici, Istrati 1921, p. 18.

¹⁸ Ureche 1998, p. 119.

¹⁹ Tomoni 2016, p. 11–13.

la 1848–1849²⁰, exilul lui Alexandru Ioan Cuza, Marea Unire din 1918²¹, Primul Război Mondial, Al Doilea Război Mondial etc.

Potrivit documentelor vremii, ampoarea răscoalei condusă de Horea, Cloșca și Crișana neliniștit și autoritățile din Banat, determinându-le să ia măsuri urgente de stăvilire a acesteia. În congregația generală a comitatului Caraș, ținută la 3 noiembrie 1784, vicecomitele prezintă un raport asupra evenimentelor din Transilvania, pe baza informațiilor primite de la Carol Bistray, nobil din Ilia, ce a reușit să scape furiei răsculaților, fugind prin Coșava la Făget. Potrivit acestui raport, țărani români din Comitatul Hunedoara „nu se știe din ce cauză ori prin cine, s-au răsculat și, fără considerente de rang, sex, ori vârsta, îi omoară pe toți nobilii și le incendiază castelele”, iar „dacă nu se vor lua măsuri, acei rebeli vor intra și în provincia Timișului și vor omorî pe toți domnii”²². Tot Carol Bistray informa că pe drumul spre Făget și Coșava, în timp ce fugea cu poștalionul, a întâlnit mai mulți țărani din zonă, care mergeau la târgul din Dobra. Conducătorul avertizându-i să se întoarcă, pentru că în Transilvania totul a fost pustiit de răsculați, ei i-au replicat: „asta ne place, poate va da Dumnezeu să se întâmple și la noi așa”²³.

La 9 noiembrie 1784, Comisarul regesc din Banat, contele Anton Jankovich îi cerea vicecomitelui din Caraș, să pună străji de-a lungul Mureșului, mai ales pe la trecători, să-i cerceteze pe suspecti și sub pază sigură să-i trimită în închisorile comitatului. Pentru că răscoala putea să se extindă în Banat, în primul rând prin zona Făgetului, pe Valea Mureșului, sau prin culoarul Dobra-Coșava, autoritățile au concentrat importante forțe militare în aceasta zonă. Măsurile de blocare a principalelor căi de acces spre Banat au continuat până la sfârșitul răscoalei.

În drumul spre exilul forțat, Alexandru Ioan Cuza a poposit în noaptea de 5 martie 1866 în Hanul Poștei din Coșava, iar a doua zi a trecut prin Făget pentru a înnopta la Lugoj. Hanul are o vechime de peste 200 de ani, „cu ziduri groase, încăperi multe și spațioase, o pivniță mare, o scobitură cu un cui (în zid, la fațadă) în care se atârna un felinar, ce lumina noaptea la sosirea și plecarea «delejanțelor» (diligențelor sau poștalioanelor)”²⁴. Prin strădania și la insistențele profesorului Ion Enășescu, în 5 martie 1999, s-a dezvelit o placă comemorativă pe această clădire.

²⁰ Memorialistica 1988, p. 138–151.

²¹ Munteanu/ Tomoni/ Zaberca 2018, p. 207, 600–601.

²² Boroș 1992, p. 9.

²³ Feneșan 1972, p. 772.

²⁴ Enășescu/ Enășescu 2017, p. 26.

Și la Coșava în noiembrie 1918 s-a înființat o gardă națională formată din 15 membri sub conducerea lui Ion Vălean, fost plutonier în Armata Austro-Ungară, care a luat cu forța toate armele de la Ocolul Silvic și de la Jandarmerie, a arestat și dus la Armata română, ce ajunsese la Coșava, pe notarul și pe șeful Ocolului Silvic. Și la Coșava, „ca în toate satele bănățene, era haos și mișcare, pentru care notarul a vrut – prin telefon – să cheme jandarmii din Făget; dar tânărul Lică Părau tăiase firele de legătură cu Făgetul. Pentru fapta sa, el a fost arestat și dus la Făget, apoi la Lugoj, în „vermeghie” (închisoare). Pe drumul său a fost urmat, la distanță de tată și mamă, care nu aveau voie să se apropie și să vorbească cu feciorul lor, arestat. Din «varmeghie» a fost eliberat în urma intervenției patriotului avocat Stoian, originar din Sintești”²⁵.

Din cei 112 localnici participanți la Marele Război, 30 au murit „pentru o cauză străină” – Filimon Boian, Traian Andrei, Antoniu Todericiu, Adam Vălean, Adam Ianăș, Ivantie Curuțiu, Serafim Rujoniu, Samson Hedre, Samson Angel, Samson Grecu, Ioan Părau, Samson Părau, Adam Părau, Iosif Matei, Iosif Ianăș, Ioan Oprea, Rusalin Buicari, Ignatie Buicari, Aureliu Rădulescu, Lazăr Oprea, Octaviu Angel, Samson Toderici, Simon Angel, Teodor Todericiu, Iosif Izdrescu, Leonte Mureșan, Iosif Todericiu, Romul Cârlig, Antoniu Matei și Arsenie Oprea-, 25 au ajuns în „prinsoarea rusească”, iar 4 în „prinsoare italiană”. În Al Doilea Război Mondial, 1941–1945, au participat 56 de coșăveni, dintre care 15 au rămas pe câmpurile de luptă – Adam Titel, Iosif Bancea, Romul Chîrlig, Ioan Glava, Romul Andraș, Mihut Terente, Vălean Niță, Bîrla Cărpaci, Hârțu Petru, Danciu Liviu, Cîrlig Romulus, Bancea Iosif, Matei Romulus, Savu Toma și Făraș Ion-, 7 au fost răniți, iar 4 s-au întors invalizi²⁶.

II. Biserica

Fiind atestată încă din anul 1405, Coșava a avut o viață religioasă conservată și păstrată până în prezent de microtoponimele „Dealul de cruci” și „Grădina Popii”²⁷. Primul dovedește, indirect, că acolo erau biserica și cimitirul (din curtea/jurul bisericii, până la dispoziția împărătesei Maria Terezia ca cimitirele să fie în afara localității, la oarecare depărtare, pentru a împiedica răspândirea epidemiilor), cel de al doilea că erau preoți.

Preotul Tiberiu Gherga – și după el toți cei care i-au fructificat monografia – susține că, pe actuala vatră a satului, au fost identificate ca existente două biserici. La nivelul cercetării actuale nu avem certitudinea că prima biserică de pe actuala vatră ar fi fost mutată din „Dealul de cruci”, așa cum lasă să se înțeleagă preotul Laurențiu Emanuel Paulescu.²⁸

În schimb, știm că prima biserică veche, de pe intravilanul actualei biserici, a fost construită din lemn pe fundament din piatră adusă din râu, fiind acoperită cu șindrilă. A fost demolată și din materialul ei lemnos s-a construit de către parohieni localul de școală. În răspunsul la Chestionarul Miloia se afirmă (ad. 7) că biserica cea veche care a fost dăruită [în 1894], a fost zidită în 1776, fără a se indica temeiul afirmației²⁹.

²⁵ Enășescu/ Enășescu 2017, p. 24.

²⁶ Enășescu/ Enășescu 2017, p. 29–31.

²⁷ Gherga, Gherga, f. 2.

²⁸ În baza unor informații din arhiva parohiei, preotul Paulescu afirmă că: „Prima bisericuță din Dealul de Cruci a dăinuit până în anul 1831 când în documente apare o biserică pe actualul intravilan”. (Paulescu, 2017). Ion Enășescu este mai circumspect: „Prima bisericuță de pe vatra veche din „Dealul de Cruci”, ori că a fost părăsită sau demolată, nu apare în actele și documentele vechi, dar pe actualul intravilan al actualei biserici apare după documente o biserică din bârne de lemn și acoperită cu șindrilă, care a durat până în anul 1894; și despre care avem ca document un «Inventar» din 20 aprilie 1836, în care sunt enumerate amănunțit toate dimensiunile ei și a ușilor, ferestrelor, apoi odăjdiiile și cărțile rituale etc.” Enășescu/ Enășescu, 2017, p. 61.

²⁹ MBMC, dosar Coșava, f. 3.

Actuala biserică este reconstruită prin înlocuirea, între anii 1954–1959, a zidurilor de lemn cu ziduri groase de cărămidă și a șindriei de pe acoperiș cu tablă de la vechea biserică de lemn, cumpărată de la Făget de preotul Antoniu Angel/Anghel senior, după ce a fost terminată acolo biserica nouă. Lemnarul Franz Mansfeld a demontat la Făget biserica de lemn vândută și a reasamblat-o pe fundația proiectată de întreprinzătorul Urzsitza (Urjița) Urzitza (1929). Valoarea bisericii (3000 fl., inf. Ion Munteanu, protopop) și cheltuielile la demontare, transport și reclădire s-au ridicat la 4100 cor.³⁰ A fost sfințită în anul 1894.

Biserica de la Făget a fost vândută integral, adică nu numai scheletul ei (ziduri, acoperiș, turlă) ci și iconostasul, cele 15 icoane mobile care îl împodobeau și celălalt mobilier. Afirmția se bazează pe cronică pe care a întocmit-o preotul Nicolae Luca pe baza Chestionarului Cotoșman în care este descrisă amănunțit fiecare icoană – pe cine reprezintă și textul de pe ea. Peste câțiva ani toate aceste dovezi materiale au dispărut. În 1929 se afirmă că (ad 14) sunt 11 prăzincare (sic!) pictate pe lemn, de autor necunoscut.

Actuala biserică este construită în stilul vechilor biserici românești de lemn, în care pronaosul, naosul și altarul sunt dispuse pe axul longitudinal al construcției. Dimensiunile ei pe sol, sunt 26 × 8 m. Deasupra pronaosului se înalță turnul, e construit din lemn de gorun și se sprijină pe doi stâlpi de piatră, aflați în pronaos. Acoperit cu tablă, ca și acoperișul înălțat în două ape. În turnul bisericii se află două clopote în greutate de 70 kg și 120 kg, cu următoarele inscripții: „Aceste clopote s-au făcut cu colecția parohienilor din comuna Coșava prin stăruință Antoniu Angel, paroh decedat, Antoniu Angel junior, Adam Părau, Atanasie Lazăr, învățător Tiberiu Gherga ales prin Serafim Paveloni și Iosif Ișfănescu epitropi. 1923”³¹. Clopotele „au fost aduse de la gara Margina în care împodobite cu covoare alese și lucruri frumoase de mână. Carele erau trase de către patru boi, roșii și frumoși, și mânați de gospodarii – stăpânii lor – îmbrăcați în haine de sărbătoare. La marginea satului, credincioșii (bărbați, femei, tineri, bătrâni, copii), îmbrăcați în frumoase costume țărănești, împreună cu preotul, învățătorul și alți intelectuali ai satului, așteptau sosirea clopotelor cu mare bucurie. După sosirea carelor în care erau clopotele, întregul convoi s-a îndreptat spre Biserică, transformând această zi într-o adevărată sărbătoare”³². La fel ca și în cazul altor sate, clopotele inițiale au fost rechițiționate de autoritățile maghiare în timpul Marelui Război.

Între anii 2004–2008, prin strădania actualului preot, pereții bisericii au fost pictați în stil bizantin și în tehnica tempera de către soții Gheorghe și Mariana Curelici, după ce în anul 1966 iconostasul zidit în cărămidă, a fost înfrumusețat de către pictorul lugojean Victor Jurca.

³⁰ Enășescu/ Enășescu 2017, p. 61. Protopopul Ion Munteanu susține că s-au plătit 3000 fl. (AMB-M, dosar Cronică parohiei Făget întocmită de protopop Ion Munteanu.).

³¹ Enășescu/ Enășescu 2017, p. 61.

³² Enășescu/ Enășescu 2017, p. 64.

Așezate în patru registre de picturi, icoanele sunt încadrate de elemente florale din gips. Întreaga lucrare a costat 15.600 lei. În anul 2011 a fost terminată clădirea de lângă biserică, urmând ca în ea să se desfășoare activități cu caracter spiritual bisericesc³³.

Cimitirul este amplasat în afara localității, partea nord-vestică. Aici sunt înmormântați preoții Damaschin Popovici, Dimitrie Popovici, Ivantie Popovici, Antoniu Anghel senior și Tiberiu Gherga precum și învățătorii: Adam Popovici, fiul preotului Damaschin Popovici, Adam Anghel, Aureliu Anghel, profesorul emerit Ion Enășescu și soția sa Silvia Enășescu, învățătoare, precum și învățătoarea Valeria Gherha, soția preotului Tiberiu Gherga.

Casă parohială nu a existat înainte de anul 1970, pentru că, până în 1946, toți preoții erau localnici. După 1946, preoții au stat în chirie la credincioși. Nou numitul preot Ioan Vâșcu în 1969, propune credincioșilor să fie construită casă parohială pe unu din intravilanele parohiei. Se adună materiale de construcție, așa încât zidirea ei a fost posibilă în 1974, fiind dotată cu cele necesare, inclusiv cu energie electrică. Lucrările s-au ridicat la 65 000 lei, parohia primind 20 000 lei ca ajutor de la Arhiepiscopia Timișoarei.

De-a lungul anilor au slujit în altarul bisericii din Coșava: **Ioan Popovici** (1763–1779). A fost hirotonit în 26 noiembrie 1763³⁴; **Petru Ionașiu** (1779–1785); **Damaschin Popovici** (1785–1833). A fost prenumerant la *Pedagogia* lui Villom³⁵ și la *Istoria universală* a lui Pavel Kengheleț³⁶; **Dimitrie Popovici** (1833–1842). A fost preot în Coșteiu de Sus, pentru că acolo apare ca prenumerant la *Istoria Universală* a lui Pavel Kengheleț (1824) și la *Antropologia* lui Pavel Vasici (1830)³⁷; **Ivantie Popovici** (1842–1881). Originar din Coșava, după cum el însuși scrie pe o carte de cult că a fost hirotonit preot în 1842 pentru Coșava și Nemeșești³⁸. În 1848 și-a mobilizat credincioșii și, pornind în fruntea lor, s-au dus la Făget pentru a opri sosirea dinspre Valea Mureșului a unui grup de honvezi, în Făget. Este arestat de către garda națională maghiară locală și numai tratativele preotului sinteștean Partenie Gruescu cu vicecomitele Jakabfy i-au putut salva viața³⁹; **Antoniu Angel/Anghel** senior (1881–1922). După afirmațiile lui Horia Musta (care a întocmit o amănunțită genealogie a Neamului Mustarilor⁴⁰), Antoniu s-a născut la Coșava în anul 1857, în familia învățătorului Adam Anghel. Era soră cu arhimandritul Filaret Musta, care a administrat, în două rânduri eparhia Caransebeșului. A organizat cea mai fastuasă primire a episcopului Miron Cristea în 1911, cu prilejul vizitei sale canonice⁴¹. Emoționat de asemenea primire, precum și pentru că preotul Anghel a reconstruit biserica de lemn pe care a cumpărat-o de la parohia Făget și a coordonat clădirea școlii confesionale, episcopul Miron îl distinge cu brâu roșu. Era unicul preot din protopopiat căruia i s-a acordat o asemenea onoare⁴². A primit și titlul onorific iconom; **Antoniu Angel/Anghel** junior. După moartea tatălui administrează un an (1922–1923) parohia Coșava, apoi se transferă la Sudriaș; **Tiberiu Gherga** (1929–1946). În ultimii ani ai vieții sale, a întocmit împreună cu soția sa Valeria Gherga, învățătoare „Monografia comunei Coșava, jud. Severin” (1942); **Nicolae Luceș**, preot refugiat (1946–1963). De la el se păstrează, în arhiva Mitropoliei Banatului o cronică a parohiei întocmită (parțial) pe baza chestionarului Cotoșman. El începe acțiunea de înlocuire a zidurilor de lemn cu

³³ Paulescu 2017, nepaginat.

³⁴ Suciu, Constantinescu 1980, p. 378.

³⁵ Cipu 2015, p. 8.

³⁶ Cipu 2015, p. 13.

³⁷ Cipu 2015, p. 18.

³⁸ Paulescu 2017.

³⁹ Memorialistica 1988, p. 151.

⁴⁰ Musta 2009, p. 30–31.

⁴¹ Păcurar/ Cipu/ Tomoni 2016, p. 362.

⁴² Peste câteva zile și preotul Iosof din Bujor va fi distins cu brâu roșu.

ziduri de cărămidă și a acoperișului cu șindrilă, cu acoperiș din tablă; **Dimitrie Blidariu** (1963–1966). Finalizează lucrările începute de preotul Lucec și introduce curent electric în biserică; **Nicolae Ciurescu**, adm. par. (1966–1968); **Iulian Opreșoni**, paroh administrator (1968–1969); **Ioan Vâșcu**, paroh (1969–1984); **Marius Iuga** (1984–1994); **Petru Cernescu** (1994–1999); **Laurențiu Emanuel Paulescu** (1999 – prezent). A înfrumusețat biserica din Coșava cu pictură (200–2007) și pe cea din filia Nemeșești, până în 2010. Cu prilejul sfințirii primei picturi a fost înălțat la rangul de iconom, iar la sfințirea celei de la Nemeșești a fost răsplătit cu iconom stavrofor.

III. Școala confesională

La 24 mai 1774, împărăteasa Maria Tereza sancționa Regulile directive pentru îmbunătățirea învățământului din școlile elementare sau triviale sârbești și românești reunite, prima lege menită să organizeze și să îmbunătățească învățământul elementar (trivial)⁴³. În același an, directorul școlar Teodor Iancovici de Misievo a înaintat Deputăției Ilirice de la Viena o listă cu localitățile din Banatul civil (provincial) pentru care s-au cerut rechizite școlare. Printre școlile primare menționate se află și școala din Coșava unde învățau și copii din Coșevița, Breazova și Brănești.

În tabelul întocmit de Teodor Iancovici, directorul școlar din Timișoara, la 20 Ianuarie 1777, se prezintă numele districtului, localitățile în care s-a propus înzestrarea școlilor, localitățile care aparțin de școlile din coloana a doua, numărul claselor, rechizitele (școlare) de scris, tăblițe de socotit, foarfece pentru hârtie, bricege, creioane, topuri de hârtie etc. În acest document Coșava este amintită în districtul Lugoj, iar la școală învățau și copiii din Brănești, Breazova, Homojdia și Coșevița. Apoi este redat numărul caselor, Coșava

având în acel an 91 de case, Brănești 73, Breazova 57, Homojdia 37 și Coșevița 14⁴⁴.

La data de 14 iulie 1777, Teodor Iancovici, directorul școlar din Timișoara, raportează guvernului starea școalelor din eparhie, arătând: „Coșava avea școala împreună cu Homuștia [Homojdia – D.T.], adică copii din acest sat învățau carte la școala din Coșava”⁴⁵.

În anul 1785, Coșava făcea parte din comitatul Caraș, cercul Căpâlnaș, având școală proprie, la care învățau și copiii din satele: Brănești, Breazova, Homojdia și Coșevița.⁴⁶

Întrucât multe din filiile anilor 1774–1785 doreau să aibă școală proprie trebuia să fie pregătiți învățători pentru ele. Așa au apărut cursurile de pregătire – numite norma – atât a învățătorilor existenți, cât și a celor ce doreau să fie educatorii copiilor. O conscripție/recensământ

⁴³ Țircovnicu 1978, p. 128–129.

⁴⁴ Țircovnicu 1978, p. 140.

⁴⁵ Suciu/ Constantinescu 1980, p. 378.

⁴⁶ Țircovnicu 1978, p. 146.

din 1791 oglindește starea învățământului în acel an. Coșava are filie numai Homojdia, pentru că Breazova a trecut la Curtea, fiind mai aproape. Învățător este Filip Popovici, care n-a urmat integral cursul de pregătire pedagogică⁴⁷. Copiii apți de școală pe timpul său au fost: 35 băieți și 11 fete și au frecventat regulat școala numai 27 băieți⁴⁸. În schimb, localitatea nu mai are edificiu de învățământ și de aceea se cere să-l zidească altul nou. De atunci și până în 1914, când devine școală comunală, s-a pus constant problema unei clădiri corespunzătoare.

La sfârșitul secolului al XVIII-lea școala a fost pe grădina de lângă biserică (nr. vechi 89). Mai târziu, prin anul 1820, s-a vândut această grădină și cu banii primiți pe ea s-a cumpărat o altă grădină cu o căsuță care servea drept școală⁴⁹. În urma incendiului suferit în anul 1887, localul școlii trece prin reparații substanțiale, fiind reabilitat și sfințit în 1890.

În anul 1894 biserica veche a fost demolată și din materialul ei lemnos s-a construit, de către parohieni, localul de școală pe intravilanul actual de pe Ulița Mare, nr.163, [intravilan] care și azi poartă numele de „<Grădina Școlii>” și unde a mai rămas o treaptă grea de ciment ca amintire⁵⁰. Este cea de a patra clădire școlară. După 1914, statul maghiar construiește pentru școala comunală un nou local cu locuință pentru învățător, care dăinuiește până astăzi.

De-a lungul anilor au slujit la catedra școlii confesionale din Coșava; **Filip Popovici** (1791); **Damaschin Popoviciu**, preot (1785–1833). Prima sa atestare ca preot e din 1814, iar ca învățător este din anul 1824, fiind prenumerant la „*Istoria universală a lui Kenghelaș*”⁵¹; **Ivantie Popovici** (1834–1842); **Adam Popovici** (1842–1845); **Nicolae Prohab** (1845–1848); **Vasile Crișan** (1848–1851); **Damaschin Popovici** (1851–1854); **Adam Anghel** (1854–1892), localnic. Cursant al Preparandiei de la Arad între anii 1852–1854; **AntoniAngel/Anghel**, preot suplinitor (1892–1894). Este fiul lui Adam; **Nicolae Amos Tulea** (1894–1895); **Aureliu Anghel** (1895–1912), frate cu pr. Antoniu Anghel. În decembrie 1912 este pensionat și, începând cu anul școlar 1912/1913 școala este comunală. Primul învățător comunal care nu știa nici o vorbă românească a fost Istvan Splinger 1914–1917”⁵².

Și la Coșava, de-a lungul anilor, atât în altar cât și la catedră au slujit generații de preoți și dascăli, sădind credință, lumină și cultură în mintea și inimile coșevenilor. Consemnarea unor crâmpeie de activitate reprezintă un binemeritat gest de prețuire și recunoștință.

Referințe

AMB-M	= Arhiva Mitropoliei Banatului, <i>Fond micromonografii</i> .
APC-C	= Arhiva Primăriei Curtea, <i>Correspondență</i> .
MB-M	= Muzeul Banatului, <i>Fond Miloia</i> .
Binder 1970	= Pavel Binder, <i>Lista localităților din Banat de la sfârșitul secolului al XVII-lea</i> , în „ <i>Studii de istorie a Banatului</i> ”, vol.II, Timișoara, 1970, p. 61–65.
Boroș 1992	= I. Boroș, <i>Revoluția lui Horea și Comitatul Caraș</i> , în „ <i>Transilvania</i> ”, an LIII, nr.1, ian.1922, p. 8–13.

⁴⁷ Țircovnicu 1978, p. 148.

⁴⁸ Țircovnicu 1978, p. 148.

⁴⁹ Enășescu/ Enășescu 2017, p. 41–42.

⁵⁰ Enășescu/ Enășescu 2017, p. 27. Să adăugăm, că Nicolae Săcară susține că biserica veche nu a fost demolată, ci dată credincioșilor din Coșevița. (Săcară 2002, p.38)

⁵¹ Cipu 2015, p. 13.

⁵² Enășescu/ Enășescu 2017, p. 44. Să adăugăm că din 1918 și până în 1924 au fost învățători români (Vasile Olariu, Atanasie Lazăr și Valeria Gherga) și că Ion Enășescu face un tabel sinoptic al tuturor învățătorilor și preoților până în anul 1988 la p. 59.

- Cipu 2015 = Ioan Cipu, *Prenumeranții din Banat la cărțile de patrimoniu românești cu caracter laic, tipărite la Buda*, în „Supliment istoric al revistei Suflor nou”, an. XI, nr. 23, 2015, p. 1–28.
- Crețan/ Frățilă 2007 = Remus Crețan, Vasile Frățilă, *Dicționar geografico-istoric și toponimic al județului Timiș*, Timișoara, Editura Universității de Vest, 2007.
- Ehrler 1982 = J. J. Ehrler, *Banatul de la origini până acum (1774)*. Prefața, traducere și note de Costin Feneșan, Timișoara, Editura Facla, 1982.
- Enășescu/ Enășescu 2017 = Ion Enășescu, Silvia Enășescu, *Monografia comunei Coșava*, Ediție îngrijită de Dumitru Tomoni, Timișoara, Edit. Eurostampa, 2017.
- Feneșan 1972 = Costin Feneșan, Știri asupra ecoului răscoalei lui Horea în Banat, în *Apulum*, Alba Iulia, nr.X, 1972, p. 765–777.
- Gherga/ Gherga = Tiberiu V. Gherga, Valeria Gherga, *Monografia comunei Coșava, jud. Severin*, manuscris.
- Hațegan 2013 = Ioan Hațegan, *Dicționar istoric al așezărilor din Banat:sec. XI-XX. Atestări documentare și cartografice*, Timișoara, Editura Artpress și Banatul, 2013.
- Martinovici/ Istrati 1921 = C. Martinovici. N. Istrati, *Dicționarul Transilvaniei, Banatului și celorlalte ținuturi alipite*, Cluj, Institutul de arte grafice „Ardealul”, 1921.
- Memorialistica 1988 = *Memorialistica revoluției de la 1848 în Transilvania*. Studiu introductiv, ediție, note și glosar de Nicolae Bocșan și Valeriu Leu, Cluj-Napoca, Edit. Dacia, 1988.
- Mogoșanu 1966 = Florea Mogoșanu, Ion Stratan, *Noi descoperiri paleolitice în Banat*, în „SCIV”, 17, 1966, p. 335–344.
- Munteanu/ Tomoni/ Zaberca 2018 = Ioan Munteanu, Dumitru Tomoni, Vasile M. Zaberca, *Banatul și Marea Unire. Bănățeni la Alba Iulia*, Timișoara, Edit. Eurostampa, 2018.
- Musta 2009 = Horia Musta, *Neamul Mustarilor în Banat*, Timișoara, Editura Marineasa, 2009.
- Pál 1996 = Egel Pál, *A Temesvari es Moldovai szandzsak torokkori telepulesei (1554–1579)*, Szeged, 1996.
- Paulescu 2017 = Laurențiu Emanuel Paulescu, *Micromonografie. Parohia Ortodoxă Coșava*, 2017.
- Păcurar/ Cipu/ Tomoni 2016 = Bujor Păcurar, Ioan Cipu, Dumitru Tomoni, *Monografia protopopiatului ortodox român al Făgetului. 300 de ani de existență atestată*, Timișoara, Editura Învierea, 2016.
- Pesty 1884 = Pesty Frigyes, *Krasso varmegye torttenete*, Budapesta, vol. 2, Partea a I-a, 1884, p. 288.
- Recensământul din 1880 = *Recensământul din 1880. Transilvania*, coordonator Traian Rotariu, București, Editura Staff, 1997.
- Recensământul din 1900 = *Recensământul din 1900. Transilvania*, coordonator Traian Rotariu, București, Editura Staff, 1999.
- Recensământul din 1910 = *Recensământul din 1910. Transilvania*, coordonator Traian Rotariu, București, Editura Staff, 1999.
- Recensământul din 1930 = *Recensământul din 1930. Transilvania*, coordonator Traian Rotariu, Presa Universitară Clujeană, 2011.
- Săcară 2002 = Nicolae Săcară, *Bisericele de lemn dispărute din Banat*, Timișoara, Editura Excelsior art, 2002.
- Suciu 1968 = Coriolan Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania*, vol. 1, București, Editura Academiei, 1968.
- Suciu/ Constantinescu 1980 = I. D. Suciu, Radu Constantinescu, *Documente privitoare la istoria Mitropoliei Banatului*, vol. I, Timișoara, Edit. Mitropolia Banatului, 1980.

- Tomoni 2016 = Dumitru Tomoni, *Influența și ecoul răscoalei conduse de Horia, Cloșca și Crișan în zona Făgetului*, „Morisena”, an. I, nr. 3/2016, p. 11–13.
- Țircovnicu 1978 = Victor Țircovnicu, *Istoria învățământului din Banat până la 1800*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1978.
- Ureche 1998 = Valeriu Ureche, *Administrația județului Timiș la 30 de ani (1968–1998)*, Timișoara, Editura „Augusta”, 1998.
- Vertan 2013 = Maria Vertan, *Organizarea administrativ-teritorială a Banatului istoric în perioada 1716–1860*, în „Analele Banatului”, s. n., arheologie – istorie, XXI, Timișoara, 2013, p. 361–379.